

fundsmålsætning. Endvidere vil planlægnings- og informatiktendensen ikke medføre en stigende magtcentralisering til én enkelt gruppe, idet der fortsat vil være tale om en samfundspolitisk magtkamp. Her er kapitalen stadig stærkest på det økonomiske plan, men staten får stigende betydning "gennem overgangen fra relativ regulering til proaktiv planlægning" (s. 134). I forhold til denne udviklingstendens giver forfatterens diskussion af modtendenserne og styringen af informatikken ingen løsning. På grund af sin refleksion af de begrænsninger og muligheder, som et fremvoksende plansamfund giver borgerne individuelt og kollektivt, er bogens afslutning velegnet som grundlag for en diskussion af samfundets mulige og ønskelige udvikling.

Efter denne gennemgang af bøger om ny teknologi og dens samfundsmæssige konsekvenser kan det være hensigtsmæssigt at henvise til en behandling af teknologi og teknologipolitik i bredere og mere "traditionel" forstand. *Technology Policy and Industrial Development in Scandinavia* opfylder dette formål. Bogen, der består af indlæg fra et seminar i 1981, udkom allerede i 1982, men er fornylig genudsendt af et nystartet forlag på Institut for Samfundsøkonomi og Planlægning på RUC. Seminarets sigte var at bringe administratorer, industri- og fagforeningsfolk sammen med forskere for at få en bred diskussion af de teknologipolitiske problemstillinger i Skandinavien. Bogen afspejler denne bredde, idet dog indlæg fra Danmark og Sverige er overrepræsenteret, lige som Norge desværre ikke er repræsenteret.

Bogen indeholder tre store indlæg af Christopher Freeman, Hull Kristensen og Stankiewicz, hvori forskellige sider af teknologisk udvikling og innovation belyses, blandt andet ud fra de særlige forhold i små industrilande. Herefter følger fem mindre indlæg fra administratorer i Danmark, Sverige og Finland, der alle er mere historisk beskrivende end egentlig analytiske, men under alle omstændigheder velegnede til at give overblik og indblik i de enkelte landes forhold. Bogen afsluttes af fire indlæg fra de "interesserede parter, nemlig to indlæg af repræsentanter fra elektronikindustrien og to fra fagbevægelsen. Derved afspejles meget godt den korporative beslutningsform, der kendetegner store dele af dansk og svensk teknologi- og industripolitik.

Til trods for bogens "alder" og indimellem meget beskrivende karakter kan den stadig anvendes, blandt andet fordi indlæggene også fremstiller nogle principielle standpunkter (industri og fagbevægelse) ved siden af de mere teoretiske oversigter og diskussioner. Det skal afsluttende bemærkes, at selv om introduktionen retter noget op herpå, er indlæggenes svageste side de manglende forsøg på at forklare de forskellige teknologipolitikker i de behandlede lande.

Niels Chr. Sidenius

Anders Kjellberg, *Fackling organisering i tolv länder*, Lund: Arkiv förlag, 1983, 338 s.

Som led i et større forskningsprojekt, *Sverige under socialdemokratin 1932-76*, har Anders Kjellberg søgt at undersøge, hvorledes styrkeforholdene mellem arbejds-

fundsmålsætning. Endvidere vil planlægnings- og informatiktendensen ikke medføre en stigende magtcentralisering til én enkelt gruppe, idet der fortsat vil være tale om en samfundspolitisk magtkamp. Her er kapitalen stadig stærkest på det økonomiske plan, men staten får stigende betydning "gennem overgangen fra relativ regulering til proaktiv planlægning" (s. 134). I forhold til denne udviklingstendens giver forfatterens diskussion af modtendenserne og styringen af informatikken ingen løsning. På grund af sin refleksion af de begrænsninger og muligheder, som et fremvoksende plansamfund giver borgerne individuelt og kollektivt, er bogens afslutning velegnet som grundlag for en diskussion af samfundets mulige og ønskelige udvikling.

Efter denne gennemgang af bøger om ny teknologi og dens samfundsmæssige konsekvenser kan det være hensigtsmæssigt at henvise til en behandling af teknologi og teknologipolitik i bredere og mere "traditionel" forstand. *Technology Policy and Industrial Development in Scandinavia* opfylder dette formål. Bogen, der består af indlæg fra et seminar i 1981, udkom allerede i 1982, men er fornylig genudsendt af et nystartet forlag på Institut for Samfundsøkonomi og Planlægning på RUC. Seminaret sigtede var at bringe administratorer, industri- og fagforeningsfolk sammen med forskere for at få en bred diskussion af de teknologipolitiske problemstillinger i Skandinavien. Bogen afspejler denne bredde, idet dog indlæg fra Danmark og Sverige er overrepræsenteret, lige som Norge desværre ikke er repræsenteret.

Bogen indeholder tre store indlæg af Christopher Freeman, Hull Kristensen og Stankiewicz, hvori forskellige sider af teknologisk udvikling og innovation belyses, blandt andet ud fra de særlige forhold i små industrilande. Herefter følger fem mindre indlæg fra administratorer i Danmark, Sverige og Finland, der alle er mere historisk beskrivende end egentlig analytiske, men under alle omstændigheder velegnede til at give overblik og indblik i de enkelte landes forhold. Bogen afsluttes af fire indlæg fra de "interesserede parter, nemlig to indlæg af repræsentanter fra elektronikindustrien og to fra fagbevægelsen. Derved afspejles meget godt den korporative beslutningsform, der kendetegner store dele af dansk og svensk teknologi- og industripolitik.

Til trods for bogens "alder" og indimellem meget beskrivende karakter kan den stadig anvendes, blandt andet fordi indlæggene også fremstiller nogle principielle standpunkter (industri og fagbevægelse) ved siden af de mere teoretiske oversigter og diskussioner. Det skal afsluttende bemærkes, at selv om introduktionen retter noget op herpå, er indlæggenes svageste side de manglende forsøg på at forklare de forskellige teknologipolitikker i de behandlede lande.

Niels Chr. Sidenius

Anders Kjellberg, *Fackling organisering i tolv länder*, Lund: Arkiv förlag, 1983, 338 s.

Som led i et større forskningsprojekt, *Sverige under socialdemokratin 1932-76*, har Anders Kjellberg søgt at undersøge, hvorledes styrkeforholdene mellem arbejds-

kraft og kapital udviklede sig i denne periode. Som indikator på faglig styrke ser han først og fremmest på den faglige organisationsgrad, det vil sige andelen af arbejdere og funktionærer med videre, der er medlemmer af fagforeninger. Perspektivet er på en og samme tid historisk og internationalt sammenlignende. For det første for herigennem at kunne konstatere i hvilken udstrækning og i givet fald hvordan udviklingen i Sverige adskiller sig fra udviklingen i andre lande, og for det andet for at kunne fremdrage, hvilke årsagsfaktorer der har gjort sig gældende – og i denne forbindelse ikke mindst betydningen af, at Sverige styredes af socialdemokratiske regeringer gennem en sammenhængende periode på 44 år. I undersøgelsen inddrages udviklingen i tolv lande, nemlig foruden Sverige: Danmark, Norge, Østrig, Belgien, Holland, Vesttyskland, Storbritannien, Frankrig, Italien, Australien og USA.

Udover den faglige organisationsgrad undersøges også fagforeningernes stilling på virksomhedsniveau, og hvilke organisatoriske ressourcer arbejdsgiverne råder over, i disse tolv lande. Problemet er imidlertid, som det indledningsvist slås fast, at det kan være vanskeligt klart at afgøre, hvad man måler, når man kortlægger disse forholds udvikling. Dels knytter der sig en række statistiske problemer til opgørelsen af selve organisationsgraden, og dels er faglig organisering som indikator på faglig styrke problematisk derved, at faglig organisering både påvirker og påvirkes af styrkeforholdene mellem arbejdskraft og kapital på arbejdsmarkedet. Derfor diskuteres forskellige indikatorer på styrke og styrkeforholdene, før der ses nærmere på forklaringer af organisationsgradens udvikling. Efter en gennemgang af den relevante litteratur opstilles et sæt faktorer, der påvirker organisationsgradens udvikling, og som danner basis for bogens videre disposition. Faktorerne opdeles i 6 forskellige typer: Omstændigheder ved arbejderklassens og arbejderbevægelsens opkomst, type(r) af fagforenings- og arbejderbevægelse, arbejdsgivernes organisering og strategi, ideologisk-politiske forhold, arbejdsmarkedsforhold og økonomisk konjunkturudvikling.

På denne baggrund gives først en oversigt over organisationsgradens udvikling i de tolv lande. Dernæst ses nærmere på organiseringen på virksomhedsniveau, arbejdsgivernes organisering og indstilling til fagforeninger, den faglige organisationsgrad for forskellige arbejder- og lønmodtagergrupper og i denne forbindelse forandringer i arbejdsstyrkens sammensætning, samt sammenhængen mellem faglig organisationsgrad og økonomiske konjunkturer, og endelig arbejderbevægelsens karakter og samlede styrke, herunder betydningen af politiske konjunkturer.

Der er tale om et temmelig ambitiøst forsøg på inden for nogle ret begrænsede rammer at gennemføre en sammenlignende undersøgelse af forholdene i tolv lande for herigennem at sætte den svenske udvikling i relief. Netop inddragelsen af de mange lande betyder, at bogen indeholder et væld af oplysninger, der må være af interesse for enhver, der interesser sig for kræfterne bag arbejderbevægelsens udvikling. Men det betyder også, at det samlede indtryk kan forekomme noget flimrende – også hvad angår årsagerne til den svenske udvikling.

I det afsluttende kapitel forsøger Anders Kjellberg dog at samle de forskellige tråde, blandt andet ved at opstille to modeller for den faglige organisationsgrads udvikling – én for perioden indtil 1930 og én for perioden efter 1930. Sigtet er herigennem at kaste lys over den svenske udviklings særtræk. I disse modeller

trækkes alle relevante faktorer frem, men problemet er, at det kan være vanskeligt klart at se de forskellige faktoreres forklaringskraft. Den ene gang virker de i en retning og den anden gang i en anden. For perioden før 1930 slås det således fast, at styrkeforholdene mellem arbejdskraft og kapital grundlæggende bestemmes af industrialiseringsprocessens tidspunkt, hastighed, omfang og karakter. Herigennem forklares udviklingen i flere lande, men forklaringen på den svenske udvikling må alligevel kombineres med andre forhold, for eksempel fagbevægelsens strategi. For perioden efter 1930 synes de enkelte faktoreres betydning heller ikke helt tydelig. Der er tale om et meget kompliceret samspil mellem en lang række faktorer, og dette samspil varierer fra land til land. Dog synes der at kunne trækkes en grænse mellem lande med en høj faglig organisationsgrad og lande med en lav. I denne forbindelse er det ikke helt klart, om forekomsten af socialdemokratiske regeringer har haft en selvstændig betydning. Organisationsgraden er således stigende, uanset om der er socialdemokratiske regeringer eller ej. Men i lande med en i forvejen høj organisationsgrad – som for eksempel de skandinaviske – fik socialdemokratiske regeringer en selvstændig stor betydning for organisationsgradens videre ekspansion.

Anders Kjellbergs bog repræsenterer et virkelig stort arbejde og et godt forsøg på at skabe oversigt over fagbevægelsens og arbejderbevægelsens styrke og udvikling i et stort anlagt komparativt perspektiv. Men netop på grund af det komplicerede samspil mellem en lang række forhold, der kan variere fra land til land, bliver det samlede indtryk noget uklart. I denne forbindelse er Kjellbergs afsluttende bemærkninger meget betegnende: "Avslutningsvis kan sägas att en rad gynnsamma betingelser för facklig organisering existerat i höggruppländerna, i varje fall under efterkrigstiden. Fackföreningsrörelsen i de skandinaviska länderna upplevde en stark tillväxt också under 30-talet eller ännu tidigara. Av de skandinaviska ländernas – och överhuvudtaget höggruppens – fackföreningsrörelse intar den svenska en särställning genom att praktiskt taget alla omständigheter främjat en hög facklig tillväxt" (s. 242).

Trods det noget flimrende billede af udviklingen har Anders Kjellberg leveret et værdifuldt bidrag til studiet af arbejderbevægelsens udvikling i forskellige lande. Specielt hans model over faktorer, der er bestemmende for den faglige organisationsgrads udvikling efter 1930 (s. 223), vil være anvendelig som en huskeliste i en hvilken som helst undersøgelse af fagbevægelsen eller arbejderbevægelsen i et dynamisk perspektiv.

Jacob A. Buksti

Leiv Mjeldheim, *Folkekræft som vart parti. Venstre fra 1880-årene til 1905*, Oslo: Universitetsforlaget, 1984, 551 s.

Partihistorier betragtes ofte med en del skepsis af både politologer og historikere, og somme tider er denne forhåndsindstilling ganske velbegrundet. Uanset indfaldsvinkel og periode er partihistorien en både vanskelig og utaknemmelig genre,